

РОЗДІЛ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК [347:366]:004.77

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-11/8>

DSA ЯК МОДЕЛЬ ДЛЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ

THE DSA AS A MODEL FOR HARMONIZING UKRAINIAN LEGISLATION IN THE FIELD OF DIGITAL SERVICES

Арзуманов Г.Л., студент І курсу магістратури факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків
orcid.org/0009-0006-5091-198X

Мокроусова О.Ю., студентка І курсу магістратури факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків
orcid.org/0009-0008-0450-3373

Стаття присвячена дослідженню Digital Services Act (DSA) як моделі для гармонізації українського законодавства у сфері цифрових послуг. У роботі проаналізовано стан наукової розробки даної теми, передумови створення DSA (суттєве зростання інтернет-користувачів в ЄС; застаріле законодавство, яке не відповідало сучасним цифровим реаліям; розвиток багатфункціональних цифрових платформ; необхідність посилення захисту прав користувачів у цифровому просторі тощо), а також основні положення Регламенту, включаючи диференційовану систему регулювання п'яти категорій постачальників цифрових послуг, вимоги до прозорості алгоритмів та механізми захисту прав користувачів. Авторами проаналізовано досвід імплементації Digital Services Act у таких країнах, як Ірландія та Німеччина, що є надзвичайно важливим для України, оскільки він дозволяє вивчити практичні моделі та підходи до впровадження регулювання цифрових платформ, підвищення ефективності управління та захисту прав користувачів. Використовуючи порівняльно-правовий метод, були виявлені суттєві прогалини у національному правовому регулюванні сфери цифрових послуг: фрагментарність і непослідовність нормативної бази, що ускладнює системне регулювання цифрової трансформації, недостатня адаптованість законів до специфіки цифрових послуг, зокрема, відсутність диференціації правового статусу різних категорій онлайн-платформ, проблематика «еквівалентної компенсації» та немонетарних транзакцій, відсутність Digital Services Coordinator – інституції, відповідальної за нагляд за платформами та захист користувачів, відсутність обмеження відповідальності для провайдерів «mere conduit», «caching», «hosting» тощо. Окремо була звернена увага на гармонізацію законодавства України та ЄС у сфері захисту прав споживачів цифрових послуг у контексті дії нового Закону України «Про захист прав споживачів» № 3153-IX від 10 червня 2023 року, який набуде чинності не раніше дня припинення чи скасування воєнного стану. У підсумку авторами запропоновано пропозиції щодо гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами у сфері цифрових послуг.

Ключові слова: Digital Services Act, цифрові послуги, гармонізація законодавства, посередники-постачальники послуг, онлайн-платформи, імплементація законодавства, захист прав споживачів.

The article is devoted to the study of the Digital Services Act (DSA) as a model for harmonizing Ukrainian legislation in the field of digital services. The authors analyze the current state of academic research on this topic and the prerequisites for the adoption of the DSA – including the significant increase in the number of Internet users in the EU; the outdated nature of existing legislation that no longer reflected modern digital realities; the development of multifunctional digital platforms; and the need to strengthen the protection of users' rights in the digital environment. The paper also examines the main provisions of the Regulation, including the differentiated system of regulation for five categories of digital service providers, the requirements for algorithmic transparency, and the mechanisms for safeguarding users' rights. The authors analyse the experience of implementing the Digital Services Act in countries such as Ireland and Germany, which is particularly important for Ukraine, as it allows for the study of practical models and approaches to the regulation of digital platforms, the improvement of governance efficiency, and the enhancement of user protection. Using a comparative legal method, the study identifies significant gaps in Ukraine's national legal regulation of digital services: fragmentation and inconsistency of the normative framework, which complicate systematic regulation of digital transformation; insufficient adaptation of laws to the specific nature of digital services, in particular, the absence of differentiation in the legal status of various categories of online platforms; issues related to «equivalent compensation» and non-monetary transactions; the lack of a Digital Services Coordinator – an institution responsible for oversight of platforms and protection of users; and the absence of limited liability provisions for «mere conduit», «caching», and «hosting» providers. Special attention is given to the harmonization of Ukrainian and EU legislation in the field of consumer protection for digital services in the context of the new Law of Ukraine «On Consumer Protection» No. 3153-IX of June 10, 2023, which will enter into force no earlier than the termination or cancellation of martial law. In conclusion, the authors propose a set of recommendations for harmonizing Ukrainian legislation with European standards in the field of digital services.

Key words: Digital Services Act, digital services, harmonization of legislation, intermediary service providers, online platforms, legislative implementation, consumer protection.

Стан наукового опрацювання. Цифровізація галузей економіки України супроводжується глибокими трансформаціями правового поля, що потребує синхронізації нормативних актів з європейськими стандартами. Прийняття

Регламенту (ЄС) 2022/2065 Європейського парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг та внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС (Закон про цифрові послуги) (далі – Digital Services Act

(DSA)) стало концептуальним кроком у формуванні правового простору цифрових послуг [1]. У цьому ключі, гармонізація українського законодавства набуває ключового значення для європейської та євроатлантичної інтеграції, яка передбачена Основним Законом України [2].

Питання імплементації Digital Services Act як моделі для гармонізації українського законодавства у сфері цифрових послуг наразі не є широко дослідженим в українській науковій літературі. Це пояснюється новизною даної теми та об'єктивною неможливістю сформулювати потужний науковий плацдарм із комплексних та ґрунтовних досліджень за обмежений період часу. Сьогодні, дослідженням питання «гармонізації українського законодавства у сфері цифрових послуг, відповідно до європейського законодавства» займаються переважно громадські організації та державні установи.

Так, громадська організація «Лабораторія цифрової безпеки» опублікувала аналітичний матеріал, присвячений питанню аналізу співвідношення між новим Актом про цифрові послуги (DSA) та попередньою Директивою ЄС про електронну комерцію, окреслюючи основні групи інтернет-посередників та їх зобов'язання [3]. Громадська організація «Український центр європейської політики» під авторством Штанька В. та Дресвянникова А., окреслила основні законодавчі новели DSA та його вплив на розвиток і правове регулювання цифрових послуг в Україні [4].

Варто виокремити інформаційно-аналітичний матеріал Дослідницької служби Верховної Ради України «Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо регулювання цифрових послуг в Європейському Союзі та Україні»: це ґрунтовне дослідження сучасних тенденцій та викликів у цифровому регулюванні, що містить комплексний аналіз законодавства Європейського Союзу та України щодо регулювання цифрових послуг. У центрі уваги – порівняння Digital Services Act (DSA) ЄС і українського Закону «Про цифровий контент та цифрові послуги» [5]. Окремо питання «гармонізації законодавства України та ЄС у сфері цифрових послуг, зокрема у контексті захисту прав споживачів», було комплексно окреслено у роботі Валько Л.А. [6].

Зокрема, на нашу думку, існує низка наукових матеріалів зарубіжних авторів, які загалом окреслюють DSA як інструмент законодавчого регулювання цифрових послуг. Такі роботи варто брати до уваги аби краще розуміти правову природу DSA як самостійного регуляторного акта з метою подальшого аналізу-співставлення з українським законодавством. Вважаємо за необхідне виокремити наступні: М. Гусовець у своїй науковій роботі «Principles of the Digital Services Act» аналізує ключові положення DSA, його механізми та компоненти, щоб зрозуміти вплив нового закону на цифрові послуги в Європі та за її межами. У роботі було розглянуто нову правову базу ринку цифрових послуг в політичному, економічному та соціальному контекстах, пояснюючи її обґрунтування в рамках економічного регулювання та прав людини [7]. Ад'юнкт-професорка Маастрихтського університету К. Кауфман та професорка Утрехтського університету К. Гоанта у спільній науковій статті «A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection» дослідили загалом реформу законодавчого регулювання цифрового ринку, запропоновану Європейською комісією через DSA, торкаючись чотирьох основних тем, які були розглянуті з точки зору захисту прав споживачів: (1) внутрішня узгодженість права Європейського Союзу; (2) відповідальність посередників; (3) передача рішень приватним сторонам; та (4) цифрове забезпечення виконання [8].

Також, в питанні дослідження DSA вагому роль відіграють аналітичні дослідження експертів цифрових послуг. Так, аналітично-інформаційний матеріал юристки із захисту даних та конфіденційності Хайді Ваєм «Who's who under the DMA, DSA, DGA and Data Act?» присвячений огляду чотирьох ключових законодавчих актів ЄС у сфері цифрових технологій і ринків. Зокрема, Х. Ваєм

порівнює DSA з іншими актами, виокремлюючи переваги кожного для бізнесу і споживачів. Окремо авторка співставляє законодавчі визначення суб'єктів: їх дефініції у всіх 4-х актах, зазначаючи, що законодавець по-різному описує правову природу всіх суб'єктів цифрових послуг, за винятком суб'єкта даних [9].

Виклад основного матеріалу дослідження. Характеристика DSA: передумови створення та основні положення. Передумови створення Digital Services Act (далі – DSA) насамперед пов'язані з необхідністю оновлення застарілого законодавства ЄС у сфері цифрових послуг, яке потребувало пропорційного реагування на сучасні виклики, пов'язані із електронною комерцією. До прийняття DSA, основним регуляторним актом виступала Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку", від 8 червня 2000 року, (Директива про електронну комерцію) [10], яка буквально була прийнята на світанку цифрової ери. За два десятиліття, що минули з моменту прийняття Директиви, цифровий ландшафт зазнав трансформацій як у технологічному, так і в соціально-економічному аспектах.

Статистичні дані наочно демонструють масштаби цієї трансформації. Якщо у 2000 році кількість користувачів Інтернету у світі становила лише 361 мільйон осіб, то до 2020 року ця цифра зросла до 4,66 мільярда, що означає збільшення майже у тринадцять разів [11]. Якісно змінилася і сама природа цифрових послуг. На зміну переважно статичним веб-сайтам та простим інтернет-магазинам прийшли складні багатofункціональні платформи – соціальні мережі, маркетплейси, стрімінгові сервіси, які оперують величезними масивами даних та використовують просунуті алгоритми штучного інтелекту для персоналізації контенту та реклами [12]. Цифрова трансформація та збільшення використання цих послуг призвели до нових ризиків та викликів для окремих отримувачів відповідної послуги, компаній та суспільства в цілому, що обумовило виникнення нового законодавчого регулювання, яке має відповідати сучасним викликам.

Європейська Комісія у своїй пропозиції щодо DSA зазначала, що "правове середовище для цифрових послуг в ЄС в основному встановлене Директивою про електронну комерцію 2000 року, хоча вона залишається наріжним каменем внутрішнього ринку для цифрових послуг, її положення більше не відповідають реаліям через значні технологічні, соціальні та економічні зміни останніх двох десятиліть." [13]. Таким чином, необхідність фундаментального оновлення правового регулювання цифрової сфери стала очевидною та невідкладною.

Ще одним важливим фактором, що сприяв створенню DSA, стала загострена проблема поширення незаконного та шкідливого контенту в інтернеті, з якою цифрові платформи не могли ефективно впоратися лише за рахунок саморегулювання. Європейське суспільство зіткнулося з безпрецедентним зростанням обсягів та різноманітності проблемного контенту, що становить загрозу як для окремих користувачів, так і для суспільства в цілому. Масштаби проблеми стали настільки значними, що Європейська Комісія у березні 2018 року була змушена прийняти Рекомендацію щодо заходів ефективної боротьби з незаконним контентом онлайн (Recommendation 2018/334) [14]. Однак добровільні заходи, запропоновані у цій Рекомендації, виявилися недостатніми, що підтверджувалося подальшими моніторинговими звітами Комісії.

Додатковою передумовою для ухвалення DSA стала наростаюча фрагментація національного правового регулювання цифрових послуг у рамках Європейського Союзу, що ставила під загрозу єдність єдиного цифрового ринку. Через відсутність оновленого пан'європейського законодавства окремі країни-члени почали приймати власні закони, які по-різному врегульовували діяльність цифрових платформ, що створювало різні правові режими всередині ЄС. Відповідно до Оцінки впливу робочого документа

Комісії ЄС «Пропозиції щодо регламенту Європейського Парламенту та Ради про єдиний ринок цифрових послуг (Закон про цифрові послуги) та внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС», зростала тенденція держав-членів до прийняття законодавства з екстериторіальними наслідками та застосування його проти постачальників послуг, які не зареєстровані на їхній території. Як наслідок, такий контроль знижував довіру між компетентними органами та підривав належно функціонуючий внутрішній ринок, а також існуючі механізми співпраці. Існуючий механізм, існування якого все ще вважається дуже актуальним і важливим в цілому для функціонування єдиного ринку цифрових послуг, вимагав більш ефективної системи для забезпечення довіри між державами-членами та ефективного нагляду і санкціонування цифрових послуг, що створюють особливі проблеми, таких як онлайн-платформи [15].

Окремо, варто зазначити про політичну складову, що вплинула на створення Акту цифрових послуг, а саме політичний курс, спрямований на покращення захисту та забезпечення прозорості цифрових послуг, обраний президентом Європейської Комісії Урсулою фон дер Ляєн, під егідою якої була створена робоча Комісія з розробки даного акту. Голова Єврокомісії оголосила одним зі своїх політичних пріоритетів новий Закон про цифрові послуги як ключовий захід у її програмі формування цифрового майбутнього Європи, створення справедливої та конкурентоспроможної цифрової економіки та побудови відкритого, демократичного та сталого суспільства. Закон про цифрові послуги разом із Законом про цифрові ринки задумані як комплексний пакет заходів щодо надання цифрових послуг у Європейському Союзі та спрямовані на вирішення, зокрема, викликів, пов'язаних з онлайн-платформами [15].

Отже, 15 грудня 2020 року Європейська Комісія офіційно представила пакет законодавчих ініціатив щодо цифрових послуг, що складався з двох взаємопов'язаних окремих законодавчих актів: Digital Services Act (DSA), спрямованого на безпеку, прозорість та підзвітність цифрових послуг, та Digital Markets Act (DMA), спрямованого на забезпечення справедливої конкуренції та обмеження влади цифрових "воротарів" (gatekeepers) [16]. Після опрацювання тексту актів, процесу перемовин та досягнення політичної угоди між Парламентом, Радою та Комісією ЄС, 5 липня 2022 року Європейський Парламент проголосував за остаточну версію тексту, а 19 жовтня 2022 року було прийнято Акт про цифрові послуги, який остаточно набрав чинності з 17 лютого 2024 року [1].

DSA складається із 156 положень преамбули, 88 основних статей та прикінцевих положень. Акт впроваджує механізми протидії доступності незаконного контенту, товарів та послуг в Інтернеті, гарантії для онлайн-користувачів, чий контент видалено або обмежено постачальником онлайн-платформи, також, наявні широкомасштабні вимоги щодо прозорості, зокрема щодо умов та алгоритмічних систем рекомендацій [1].

DSA є нормативно-правовим актом ЄС, який створює єдину, уніфіковану регуляторну основу для постачальників послуг-посередників, що безпосередньо застосовний на всій території ЄС. Націлений на те, щоб зробити Інтернет більш безпечним, більш підзвітним та прозорим. DSA орієнтується на так звані «посередники-постачальники послуг» – це юридичний термін, який використовується для опису всіх цифрових послуг із соціальних мереж, до магазинів додатків та платформ для обміну вмістом, які регулюються Актом. Більш того, DSA охоплює не лише тих посередників-постачальників послуг, що були зареєстровані в ЄС, а й тих, хто має реєстрацію за межами ЄС, пропонуючи свої послуги на внутрішньому єдиному ринку.

Регламент про цифрові послуги встановлює асиметричні зобов'язання щодо належної перевірки для різних типів посередників в залежності від характеру їхніх послуг, а також їхнього охоплення та соціального впливу. Чим більша і соціально значуща служба, тим суворіші зобов'язання вона повинна виконувати.

Визначено п'ять класів послуг: послуги посередника – це інтернет провайдери, реєстратори доменів; постачальники послуг тимчасового зберігання послуг (caching); послуги хостингу – хмарні послуги та вебхостинг; онлайн-платформи, які є сполучною ланкою між продавцем та споживачем, зокрема маркетплейси (e-commerce), соціальні мережі, магазини додатків, платформи спільної економіки; великі онлайн-платформи та онлайн пошукові системи, що несуть високі ризики поширення незаконного контенту і заподіяння шкоди суспільству (платформи, що охоплюють понад 45 млн користувачів на місяць) [5].

Найбільші гравці на ринку – так звані дуже великі онлайн-платформи (VLOPs: Alibaba Aliexpress, Amazon Store, Facebook, Pinterest, Instagram) та дуже великі онлайн-пошукові системи, які охоплюють понад 45 млн користувачів у ЄС (VLOSEs: Bing, Google Search) – повинні дотримуватися всіх правил, включаючи найширші. Постачальники дуже великих онлайн-платформ і дуже великих пошукових систем в Інтернеті повинні ретельно виявляти, аналізувати та оцінювати будь-які системні ризики в Союзі, що виникають у зв'язку з розробкою або функціонуванням їхньої послуги та пов'язаних з нею систем, включаючи алгоритмічні системи, або з використанням їхніх послуг. У свою чергу, менш важливі платформи зобов'язані дотримуватися лише деяких основних зобов'язань [17].

DSA спрямований на захист основних прав споживачів і створення прозорої системи підзвітності для онлайн-платформ, захищаючи користувачів від нав'язливого збору даних і реклами за допомогою профілювання. Коментуючи прийняття Закону, виконавчий віце-президент з питань Європи, придатної до цифрової епохи, Маргрете Вестагер підкреслила цю ключову особливість, зазначивши, що «[він] дозволяє захищати права користувачів в Інтернеті» [18].

Крім цього, DSA запроваджує широкий спектр нових обов'язків для платформ, серед яких – вимога розкривати регуляторним органам принципи роботи їхніх алгоритмів. Регламент створює прозорість щодо процедур прийняття рішень про видалення контенту, а також щодо способів, якими рекламодавці націлюють рекламу на користувачів. Для сприяння виконанню цих вимог було створено Європейський центр алгоритмічної прозорості (The European Centre for Algorithmic Transparency), який допомагає контролювати і забезпечувати відкритість алгоритмічної діяльності платформ [19]. До основних напрямів діяльності центру належать: інспекції алгоритмічної системи для підтримки виконання DSA, проведення технічних тестів алгоритмічних систем для покращення розуміння їх функціонування та загалом надання практичних рекомендацій посередникам-постачальникам послуг щодо виконання положення DSA.

Практика імплементації DSA: досвід Ірландії та Німеччини. Системний аналіз досвіду держав-членів ЄС свідчить, що імплементація DSA має не лише нормативний, а й інституційний вимір. Ірландія та Німеччина – два показових приклади адаптації європейських стандартів до національних правових систем.

Інституційна модель регуляторного нагляду Ірландії посідає особливе місце в архітектурі європейського цифрового ринку, оскільки на її території розміщені штаб-квартири 13 із 22 «VLOPs» ЄС, зокрема Meta, Google, TikTok, Twitter (X). Така концентрація обумовила потребу створення високоефективного національного механізму імплементації DSA. Акт Ірландії «Про цифрові послуги» від 2024 року став правовим інструментом прямої реалізації Регламенту. Центральним наглядовим органом визначено комісію зі ЗМІ (Coimisiún na Meán) – незалежний регулятор, створений ще у 2022 році законом «Про безпеку в Інтернеті та регулювання медіа». На неї покладено функції забезпечення вимог DSA, нагляду за медіа-платформами, координації процедури скарг, а також участі у діяльності Європейської ради з цифрових послуг. Крім того, Комісія з питань конкуренції та захисту прав споживачів Ірландії отримала повноваження щодо контр-

олу за онлайн-ринками відповідно до статей 30-32 DSA. Це забезпечує подвійний рівень нагляду: контентно-правовий (за модерацією та прозорістю) і економічний (за справедливими умовами торгівлі) [5].

Німеччина, маючи одну з найбільших економік ЄС, підійшла до імплементації DSA з позиції комплексного оновлення національного законодавства. У 2023 році Федеральне міністерство цифрових послуг і транспорту оприлюднило проект Закону про цифрові послуги (Digitale Dienste Gesetz). Цей закон покликаний інтегрувати норми Регламенту (ЄС) 2022/2065 і водночас замінити чинні акти – Закон про телемедіа (Telemediengesetz, TMG) і Закон про контроль соціальних мереж (NetzDG). Проект DDG передбачає створення координаційного офісу цифрових послуг при Федеральному мережевому агентстві (Bundesnetzagentur), який виконуватиме функції національного координатора DSA. На агентство покладено повноваження з моніторингу діяльності платформ, розслідування порушень, накладення штрафів і ведення національного реєстру онлайн-посередників. Крім того, у процесі імплементації активно залучено Федеральне агентство захисту дітей у медіа, Уповноваженого з питань захисту даних та Управління кримінальної поліції (Bundeskriminalamt). Така міжвідомча структура відображає системний підхід Німеччини до цифрової безпеки – інтеграцію DSA у більш широкий контекст кібер-політики, захисту даних і протидії злочинності в Інтернеті. Особливістю німецької моделі є диференційована система штрафів, яка враховує масштаби порушення та рівень ризику для суспільства. Закон також вимагає узгодження рішень наглядового органу з регуляторами у сфері захисту даних, що гарантує дотримання положень GDPR і його синергію з DSA.

Стан українського законодавства у сфері цифрових послуг: характеристика, співвідношення із положеннями DSA. Наявність постійного розвитку способів надання послуг у мережевому середовищі та відсутність усталених правових категорій в національному законодавстві спричинили широку та полівекторну дискусію серед науково-юридичних кіл: так, частина дослідників розглядає цифрові послуги як різновид традиційних зобов'язальних правовідносин, інші ж наполягають на їх автономності та потребі створення спеціального регулювання, що б відображало природу цифрового простору. З огляду на вищезазначене, додатковим «тригером» складності стало те, що поняття «цифрова послуга» та «цифровий контент» поєднують у собі елементи інтелектуальної власності, споживчого права, інформаційної безпеки та договірної (у цивільно-правовому розумінні) регулювання. Саме ця інтердисциплінарність зумовила відсутність єдності доктринальних підходів і, як наслідок, фрагментарність попередніх спроб нормативного визначення.

Попри зазначені труднощі, законодавець зробив важливий крок у напрямку систематизації цифрових категорій. Підкреслюємо, що поточний стан українського законодавства у сфері цифрових послуг є таким, що відповідає «екстремним» викликам сучасності. Законом України «Про цифровий контент та цифрові послуги» № 3321-IX від 10.08.2023 р. імplementовано низку положень Директиви (ЄС) 2019/770 та, у той же час, передбачено поняття «цифровий контент» і «цифрові послуги» [20]. Так, пунктом 9 статті 2 Закону № 3321-IX передбачено, що цифровою послугою є послуга, що «...надає можливість споживачу створювати, обробляти, зберігати та поширювати дані у цифровій формі або отримувати доступ до таких даних, а також здійснювати будь-які інші дії з даними у цифровій формі, що були створені чи завантажені споживачем або іншими користувачами такої послуги». Пунктом 11 статті 2 Закону № 3321-IX встановлено, що: «цифровий контент – дані, які створюються і надаються в цифровій формі». Виходячи з цього, маємо зазначити, що, фактично імplementувавши положення Директиви (ЄС) 2019/770, законодавець акцентує увагу на договірному аспекті відносин між постачальником і споживачем: визначення цифрових послуг і контенту має на меті забезпечення прав

споживача, встановлення гарантій якості та відповідальності сторін. Іншими словами, приписи Закону № 3321-IX промотують ці категорії як об'єкти цивільно-правового регулювання, що мають безпосередній зв'язок із забезпеченням належного виконання договору на надання цифрового продукту. DSA, з іншої сторони, оперує поняттям «digital services» радше у публічно-правовому та платформно-регуляторному сенсі.

Зазначаючи вище про підхід DSA щодо класифікації ключових постачальників послуг на 5 категорій, резюмоємо, що у DSA цифрова послуга трактується не тільки як предмет договору зі споживачем, а і як механізм обміну інформацією у цифровому просторі та як інфраструктурна категорія. Варто зауважити, що Закон України «Про захист прав споживачів» (у редакціях 2005–2023 рр.) також був спочатку зорієнтований на класичні цивільно-правові відносини у сфері купівлі-продажу товарів, проте з часом зазнав суттєвих змін під впливом європейських інтеграційних процесів. Оновлена концепція 2023 року поступово розширює предмет регулювання на цифрову сферу, вводячи положення щодо дистанційних договорів, електронних транзакцій та споживання цифрових послуг. Попри таку позитивну тенденцію, структура закону, на наш погляд, все ще залишається «товарно-центричною», що призводить до розриву між формальним текстом норм і фактичними умовами цифрового ринку. Особливо це контрастує з Директивою 2011/83/ЄС, яка чітко окреслює права споживача при укладенні дистанційних договорів, включаючи електронні платформи, маркетплейси й мобільні додатки. Актуальними у цьому контексті є і наявні невизначені та бланкетні нормативно-правові приписи, зокрема, у ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 про право споживача на інформацію про продукцію передбачено обов'язок продавця надати споживачеві «достовірну, своєчасну та повну інформацію», проте не деталізовано обсяг, формат і спосіб її подання у цифровому середовищі. DSA, навпаки, містить точний перелік обов'язкових даних: характеристики цифрової послуги, умови функціонування, технічні вимоги, механізми розірвання договору та порядок обробки персональних даних [21]. Крім того, DSA зобов'язує суб'єктів правовідносин інформувати про автоматизовані процеси ухвалення рішень, якщо вони впливають на вибір або право споживача – положення, що відсутнє в українському законі, хоча прямо передбачено в статті 27 DSA. У такий спосіб Закон України «Про захист прав споживачів» поки не враховує алгоритмічну асиметрію – ситуацію, коли користувач не знає, яким чином цифрова платформа пропонує або приховує інформацію.

Комплексною також є і проблематика «еквівалентної компенсації» та немонетарних транзакцій. DSA визнає, що споживач може отримувати цифрову послугу не лише в обмін на гроші, а й у межах «немонетарної угоди» – через надання персональних даних. В Україні така форма зустрічних зобов'язань не врегульована. Це породжує значну прогалину у захисті прав споживача у випадку, коли особа «оплачує» послугу власними даними, хоча вона не має правових механізмів вимагати від постачальника відновлення порушених прав чи відшкодування школи. Таким чином, без врахування моделі «data for service» національне право не може забезпечити повноцінний рівень споживчого захисту, який передбачено в *acquis* ЄС.

Проблема захисту прав споживачів була окреслена у роботі Валько Л.А. «Гармонізація законодавства України та ЄС у сфері захисту прав споживачів цифрових послуг». Авторка зазначає, що у Законі України «Про цифровий контент та цифрові послуги» було відображено ключові аспекти гармонізації законодавства України з правовими нормами ЄС у сфері захисту прав споживачів цифрових послуг, а також те, що необхідно посилити адаптацію норм в Законі України у редакції від 19.11.2022 «Про захист прав споживачів» з урахуванням специфіки цифрових послуг [6]. Проте, ми вважаємо за необхідне проаналізувати новий Закон України «Про захист прав споживачів»

№ 3153-IX від 10 червня 2023 року, що був розроблений з метою наближення національного законодавства про захист прав споживачів до законодавства Європейського Союзу та гармонізації системи захисту прав споживачів в Україні з принципами, підходами та практиками ЄС. Закон набирає чинності через один рік з дня його опублікування (07.07.2023), але не раніше дня припинення чи скасування воєнного стану, що відображає особливості правового режиму в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України [22].

Серед ключових інновацій Закону слід виділити запровадження Єдиного державного веб-порталу для споживачів у сфері електронної комерції (Портал е-покупець) – електронної системи для збирання, накопичення, обробки, захисту, обліку та надання споживачам інформації про суб'єктів електронної комерції. Створюється автоматизована система перевірених продавців як інформаційна система, яка є складовою частиною Порталу е-покупець, що має на меті підвищити довіру споживачів до учасників електронної комерції та забезпечити їх інформованість.

Законом визначається поняття електронного торговельного майданчика (маркетплейсу) та електронного сервісу порівняння продукції (прайс-агрегатора), врегульовується їх діяльність, що свідчить про розуміння законодавцем специфіки сучасних бізнес-моделей в електронній комерції.

Натомість Закон № 3321-IX зосереджений виключно на В2С відносинах щодо цифрового контенту та послуг, регулюючи відносини між виконавцем та споживачем, тоді як DSA регулює посередницькі послуги та платформи як окрему категорію суб'єктів правовідносин. Закон не охоплює повний спектр цифрових посередницьких послуг, не містить визначення та спеціального регулювання онлайн-платформ як окремої категорії суб'єктів, а також не передбачає диференціації вимог залежно від розміру платформи.

Наступним проблемним аспектом є те, що DSA передбачає нову інституцію – Digital Services Coordinator, відповідальну за нагляд за платформами та захист користувачів. В Україні подібна функція відсутня: повноваження у сфері цифрових послуг розділені між Міністерством цифрової трансформації України, Антимонопольним комітетом. Таким чином, українське правове поле є лише частково сумісним із європейським правопорядком: воно лише відтворює окремі елементи директив ЄС, але не містить комплексних положень щодо цифрових платформ, алгоритмічної модерації, прозорості реклами і управління ризиками. Його модернізація потребує не точкових змін, а концептуального оновлення у напрямку гармонізації з DSA.

Що стосується Закону України «Про електронну комерцію», то слід враховувати, що цей нормативно-правовий акт вперше кодифікував правові основи електронних транзакцій та визначив електронну комерцію як «відносини, що виникають під час вчинення правочинів із застосуванням електронних засобів обміну даними». Проте, на наш погляд, зміст цього закону має переважно техніко-правовий характер та не відображає у повній мірі соціально-економічних та споживчих аспектів, які регулює європейське законодавство [23]. DSA, натомість, встановлює системні принципи функціонування ринку ЄС – вільний рух електронних послуг, обмеження відповідальності посередників, принцип «країни походження», обов'язок ідентифікації провайдерів та прозорості комерційних повідомлень. Так, наприклад, закріплено, що провайдер підпорядковується законодавству країни, де він зареєстрований, що, у свою чергу, забезпечує стабільність і правову передбачуваність. Український Закон, навпаки, застосовується до всіх суб'єктів, які надають послуги на території України, незалежно від їхньої юрисдикції, що фактично створює «територіальний принцип» та ускладнює інтеграцію в ЄЦП [6].

Наступним недоліком українського правового клімату є відсутність обмеження відповідальності для провайдерів «mere conduit», «caching», «hosting». Українське

право не містить розмежування, внаслідок чого електронні посередники потенційно можуть нести необмежену відповідальність за контент користувачів. DSA концентрує та конкретизує ці принципи, вводячи диференційовану модель «notice-and-action», «transparency reporting» та ін. В рамках ідентифікації суб'єктів Закон України «Про електронну комерцію» вимагає від продавців лише надання реквізитів та адреси електронної пошти. Натомість DSA вимагає чіткої ідентифікації юридичного статусу постачальника, контактів національного регулятора, податкового номера та інформації про дозвольні органи. Як наслідок, українські користувачі залишаються менш захищеними від шахрайських дій суб'єктів електронної комерції. У цьому світлі, наголошуємо, що у межах DSA платформи мають створювати зрозумілі механізми скарг, прозору модерацію та повідомлення про незаконний контент. Водночас, Закон № 675-VIII, на жаль, таких вимог не передбачає. Структура цього Закону зорієнтована на комерційні угоди, а не на соціально-правовий баланс між постачальником і споживачем.

Висновки. Digital Services Act є відповіддю ЄС на фундаментальну трансформацію цифрового простору за два десятиліття, протягом яких кількість інтернет-користувачів зросла майже у тринадцять разів, а прості веб-сайти еволюціонували у складні платформи. Застаріла Директива про електронну комерцію 2000 року виявилася неспроможною регулювати сучасні виклики, пов'язані з поширенням незаконного контенту, відсутністю прозорості алгоритмів та фрагментацією національного законодавства всередині ЄС.

Із появою DSA, до основних новел законодавчого регулювання цифрового простору ЄС варто віднести: закріплення принципу «екстериторіальності», тобто дії Регламенту на всіх постачальників послуг на єдиному ринку ЄС, незалежно від місця реєстрації; виокремлення 5 ключових категорій постачальників послуг із відповідним диференційованим регулюванням обов'язків кожної з них, наприклад проведення щорічних оцінок системних ризиків для VLOPs та VLOSEs; встановлення вимог до прозорості роботи алгоритмів, їх розкриття; новий механізм нагляду та забезпечення виконання положень DSA тощо.

Проведення дослідження дозволяє констатувати, що правове регулювання цифрових послуг в Україні перебуває на етапі активного становлення. Попри наявність базових законодавчих актів – зокрема, Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги», Закону України «Про захист прав споживачів» у новій редакції та Закону України «Про електронну комерцію» – національна правова система все ще залишається фрагментарною і не здатна повною мірою забезпечити системність та узгодженість із європейськими стандартами. Проведений порівняльно-правовий аналіз свідчить, що українське законодавство наразі лише частково відтворює вимоги директив ЄС, проте не охоплює комплексного регулювання, передбаченого DSA у частині відсутності інституційного координатора цифрових послуг, невизначеності меж відповідальності онлайн-посередників, недостатнього рівня прозорості цифрової реклами та алгоритмів модерації, відсутності належних механізмів захисту споживачів у цифровому середовищі.

Водночас досвід країн ЄС – зокрема Ірландії та Німеччини – доводить, що ефективна імплементація DSA потребує не лише адаптації нормативної бази, а й створення нової управлінської інфраструктури, яка поєднує публічно-правовий нагляд, приватну відповідальність і технологічну саморегуляцію. Таким чином, український законодавець має перейти від часткової гармонізації окремих актів до системної модернізації моделі цифрового врядування, у якій перебуватиме принцип підзвітності та довіри у цифровому середовищі.

Серед таких стратегічних кроків, пропонуємо внести зміни до Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги», додавши норми щодо надання послуг та відповідальності у сфері цифрових послуг, створити незалежний

орган, уповноважений здійснювати моніторинг цифрових платформ і маркетплейсів, приймати скарги користувачів, координувати роботу регуляторів у сфері захисту даних, конкуренції та споживачів, взаємодіяти з Європейською радою цифрових послуг; законодавчо розмежувати межі відповідальності посередників та статуси «mere conduit», «caching», забезпечивши механізм «notice-and-action» – тобто відповідальність лише у разі бездіяльності після повідомлення про незаконний контент; запровадити принцип прозорості цифрової діяльності, а саме – розкриття інформації про принципи роботи алгоритмів рекомендації і таргетингу, маркування комерційного контенту і реклами, забезпечення ідентифікації ділових користувачів; впровадити систему аудитів алгоритмів та звітності; до Закону України «Про захист прав споживачів» додати спеціальний розділ «Права споживачів цифрових послуг», де передбачити право на прозору інформацію про алгоритмічні рекомендації, заборону дискримінаційного ціноутворення

на основі персональних даних, обов'язкове право на «відключення персоналізації» (opt-out); створити систему підготовки фахівців у сфері digital law & compliance, а також міжвідомчу платформу для обміну інформацією між державними органами, операторами ринку та громадськістю.

Україна стоїть перед необхідністю не просто формального запозичення європейських норм, а свідомої інтеграції у цифрову правову парадигму ЄС, де ключовими є принципи прозорості, підзвітності та довіри у цифровому просторі. Імплементація DSA має стати не лише юридичною, а й концептуальною реформою, що поєднає технологічну модернізацію з утвердженням європейських цінностей у сфері цифрових прав людини. Лише за умови системного підходу, міжінституційної координації та стабільної нормативної політики Україна зможе сформувати сучасну модель цифрового врядування, що гарантує захист користувачів, конкурентність бізнесу і правову передбачуваність цифрового середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Регламент (ЄС) 2022/2065 Європейського парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 р. про єдиний ринок цифрових послуг і внесений змін до Директиви 2000/31/ЄС (Акт про цифрові послуги) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj> (дата звернення: 01.11.2025)
2. Конституція України: станом на 1 листопада 2025 р. : відпечатає офіц. тексту. Харків : Право, 2023. 76 с
3. Лабораторія цифрової безпеки. DSA проти Директиви про електронну комерцію: місія – зберегти найкраще. *Електронний ресурс*: веб-сайт. URL: <https://dslua.org/publications/dsa-elektronna-komertsia/> (дата звернення 02.11.2025)
4. Штанько В., Дресвянников А. Аналіз змін законодавства ЄС у сфері цифрових сервісів та платформ й їхній вплив на цифрову економіку України. *Український центр європейської політики* URL: https://ucsep.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/new_digit_2_03.10.2022.pdf (дата звернення 02.11.2025)
5. Щодо регулювання цифрових послуг в Європейському Союзі та Україні: Аналітична записка з питань порівняльного законодавства. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32993.pdf?utm_source
6. Валько Л.А. Гармонізація законодавства України та ЄС у сфері захисту прав споживачів цифрових послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Частина 2. №86. с. 44-50.
7. Principles of the Digital Services Act / Martin Husovec. – Oxford: Oxford University Press, 2024. – Online ISBN 978-0-19-197678-0; Print ISBN 978-0-19-288245-5. URL: <https://academic.oup.com/oxford-law-pro/book/58088> (дата звернення 02.11.2025)
8. Cauffman, Caroline; Goanta, Catalina. A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection. *European Journal of Risk Regulation*. Vol. 12, Issue 4, December 2021, pp. 758-774 URL: <https://doi.org/10.1017/err.2021.8> (дата звернення 02.11.2025)
9. Waem, Heidi. Who's who under the DMA, DSA, DGA and Data Act? *DLA Piper Insights*. URL: <https://www.dlapiper.com/en/insights/publications/2024/03/whos-who-under-the-dma-dsa-dga-and-data-act> (дата звернення 02.11.2025)
10. Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку: Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради від 8 червня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text (дата звернення 02.11.2025)
11. Measuring digital development: Facts and Figures 2020. *International Telecommunication Union, Telecommunication Development Sector*. Geneva : ITU, 2020. 19 с. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/FactsFigures2020.pdf>
12. OECD (2019), *An Introduction to Online Platforms and Their Role in the Digital Transformation*, OECD Publishing, Paris 2021. URL: <https://doi.org/10.1787/53e5f593-en> (дата звернення 02.11.2025)
13. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. *European Commission*. Brussels 2020. COM (2020) 825 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A825%3AFIN> (дата звернення 02.11.2025)
14. Recommendation (EU) 2018/334 of 1 March 2018 on measures to effectively tackle illegal content online. *Official Journal of the European Union*. L 63/50-61. 6 March 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2018/334/oj/eng> (дата звернення 02.11.2025)
15. Commission Staff Working Document – Impact Assessment. Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. *European Commission*. Brussels, 15 Dec 2020. SWD(2020) 348 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2020:348:FIN> (дата звернення 03.11.2025)
16. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act) – COM(2020) 842 final. *European Commission*. Brussels 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=COM%3A2020%3A842%3AFIN> (дата звернення 03.11.2025)
17. Brodtkin, Jon. EU names 19 large tech platforms that must follow Europe's new Internet rules. *Ars Technica*. 25 Apr 2023. URL: <https://arstechnica.com/tech-policy/2023/04/google-runs-5-of-the-19-platforms-that-must-follow-eus-new-internet-rules/>
18. Florina, Pop; Jannigje, Bezemer; Laura, Grant. The Digital Services Act: Creating accountability for online platforms and protecting users' rights. *EIPA*. URL: The Digital Services Act: creating accountability for online platforms and protecting users' rights? – Eipa
19. «About ECAT». *European Centre for Algorithmic Transparency*. *European Commission*: веб-сайт. URL: https://algorithmic-transparency.ec.europa.eu/about_en#:~:text=The%20European%20Centre%20for%20Algorithmic%20Transparency%20%28ECAT%29%20was,systems%20deployed%20by%20online%20platforms%20and%20search%20engines
20. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України № 3321-IX від 10.08.2023. *Відомості Верховної Ради України*. 2023, № 90, ст.345 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення 04.11.2025)
21. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 №1023-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991, № 30, ст.379 Ред. від 24.12.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 06.11.2025)
22. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 № 3153-IX. *Відомості Верховної Ради України* 2023, № 78, ст.276 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text> (дата звернення: 06.11.2025)
23. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 45, ст.410 Ред. від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 06.11.2025)

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025